

שנינו במשנה: **וכולם אין נוטלין בשבח:**

ומפרשינן: לכך חזרה המשנה ושנתה בבא נב-ב
זו, כדי לאתויי [לרבות]:

אף שבחא דממילא — ללא טירחת
היורשים — שאף שבח זה אין הם נוטלים,
ובגון הפורה והוי שובלי [שחת שגדלה
והיתה לתבואה ושבלים], שלפופי והווי תמרי
[סמדר ונעשו תמרים], שלא נאמר: רק
בשבח שטרחו בו היורשים אין הם נוטלים
וכגון זיבול שדות קשקוש ועידור.

שנינו במשנה: וכולם אין נוטלין ... ולא
בראוי כבמוחזק:

האב, ומה ששבחו הנכסים לאחר מכן —
שלו שבחו. ואין אתה יכול למעט אלא את
השבח ששבחו נכסי האב קודם ליבום,
שעדיין לא זכה בהם היבם.

רבא אמר: אפילו שבח ששבחו נכסי האב
דבין יבום לחלוקה נמי לא שקיל היבם.

מאי טעמא? משום שדין היבם כבכור, מה
בכור אין לו זכות בשבח ששבחו נכסים
קודם חלוקה של הבכור עם אחיו, וכמבואר
במשנתנו, אף יבם נמי אין לו זכות בשבח
ששבחו נכסים של האב קודם חלוקה של
היבם עם שאר אחיו. (14)

בפנים. והיינו שהנידון הוא בכגון שמת האב
לאחר האח ושבחו נכסיו, אבל אם מת האב
קודם לאח וכבר זכה האח בחלקו בחייו פשיטא
שנוטל היבם בין בגוף ובין בשבח, דכיון שכבר
זכה בהם האח בחייו הוה ליה כשאר נכסיו,
ובנכסי האח עצמו ודאי דנוטל אף את השבח
לכולי עלמא [בין לרש"י, שבירושת האח לא
נאמרו דינים שונים משאר ירושות, ובין לשאר
הראשונים שגם ביחס לירושת האח נאמרו דינים
שונים, כי מאחר שכבר זכה האח בחלקו, הרי
מה שהשביח אחר כך — שלו השביח, ולא
יתכן למעט את היבם מירושת השבח], וכמו
שנוטל את השבח של שאר נכסי אחיו, כך נוטל
את השבח בנכסי האח שירש מאביו, כי מאי
שנא זה מזה כיון שכבר זכה בהם האח בחייו,
[ואף שקודם חלוקה היא, הרי יש ליבם קודם
חלוקה כמו לאחר חלוקה ושלו השביח], וכן
מבואר במרדכי בבבא בתרא סימן תרעו.

וביאור מחלוקת אביו ורבא היא, דרבא סבירא
ליה לדמות יבם לבכור, שהרי כבכור עשאתו
תורה, וכשם שהבכור אינו נוטל במה ששבחו
הנכסים קודם חלוקה, כך הוא גם דין היבם

דמ"בכור" ממעטינן ראוי. וגם אין מובן למה
הזכיר רש"י כאן שאינו נוטל בראוי ובשבח
כבכור, כי מה ענינו למבואר בגמרא דאמרינן
"והרי קם", ודבר זה היה לרש"י להזכירו כדיבור
הקודם.

14. תוספת ביאור כפי שנתבאר בחידושי רבי
שמואל בבא בתרא סימן כו [בתוספת דברים
במוסגר. וראה עוד בשיעורי רבי שמואל לבבא
בתרא יב ב אות ריד, רטו ורטז, שם נתבארו
הדברים ביתר אריכות]:

כבר נתבאר בהערה לעיל, שלשיטת רש"י
זוכה היבם בנכסי האב שמת לאחר שמת האח,
ולא איכפת לן מה שהוא ראוי לאח, כי עיקר דין
ראוי נאמר רק ביחס לנכסי האב שהוא עומד
במקום אחיו לירש. ושיטת ראשונים אחרים היא,
שאם מת האב אחר שמת האח אין היבם נוטל
בהם כלום, ומשום שדין ירושת היבם בנכסי
אחיו נאמרו, ובהם מיעטה התורה את הראוי,
וכשמת האב לאחר האח הרי זה ראוי ביחס לאח
המת.

ולשיטת רש"י מתבארת הסוגיא כמו שנתבאר

הוקשה לגמרא: למה חזר התנא ושנה פרט זה! ולכן מפרשין:

לא תויי אף נכסי דאבי אבא [של הבכור] שמת לאחר מיתת האב, שאף הם חשובים ראוי, ואף שודאי הוא בשעת מיתה, שבסופו של דבר יפלו נכסים אלה לאב כדי להורישם לבניו ולבכור. (1)

כתיב [ויקרא כה]: "וקדשתם את שנת החמשים שנה ... יובל היא תהיה לכם ושבתם איש אל אחוזתו [השדות חוזרות לבעליהן] ... בשנת היובל הזאת תשובו איש

אל אחוזתו". דין זה הוא במקח, אבל ירושה אינה חוזרת ביובל.

מתניתין:

ואלו שאינן חוזרין ביובל:

חלק הבכורה. (2)

ובעל הירוש את אשתו.

והמייבם את אשת אחיו ונוטל פי שנים

בנכסי האב, ואין לו בשבח אלא לאחר חלוקה. ואילו אביי סובר — על פי רבינו גרשום — שאין היבם חשוב כבכור אלא עד היבום, אבל לאחר שייבם נסתלק ממנו דין בכור, והוא יורש גמור כמו בחלק הפשיטות, ולכן נוטל הוא בין בגוף ובין בשבח.

אבל לשאר הראשונים אכן הסוגיא צריכה ביאור, כי בהכרח לפרש שמת האב קודם שמת האח, כי אם מת האב לאחר מיתת האח, הרי שיטת הראשונים שאינו נוטל כלל כיון שהוא ראוי אצל האח, ובהכרח שמת האב תחילה וזכה האח בחלקו של האב בחייו, ומכל מקום מבואר בסוגייתנו שאינו נוטל בשבח שהשביחו נכסים אלו, ובהא תיקשי: למה לא יטול היבם בשבח, והרי כיון שזכה האח מחיים בחלקו לגמרי שהרי חלק פשיטות היא אצלו [שיש לו בהם זכות אף קודם חלוקה], אף שעכשיו יורש אותו אחיו שהוא כבכור, מן הדין שנדון בחלק זה כאילו היה חלק פשיטות אצלו, דכמו שאם היה המת שותף עם אחרים באיזה נכסים פשיטא דנוטל היבם בשבח שהשביחו אלו הנכסים, אף אנו נאמר שיטול היבם בשבח שהשביח חלקו של אחיו בירושה [ואף שעדיין לא חלקו. וכן בדין שיטול אפילו השביחו קודם שייבמו, שהרי שבח

של אחיו הוא, ולמה לא יטלנו]. והמרדכי בבבא בתרא שם הוכיח מכח זה כשיטת רש"י.

וראה שם במרדכי, דלשיטת שאר הראשונים נוטל הוא בשבח ששבחו הנכסים לאחר מיתת האב קודם מיתת האח, והנידון בסוגייתנו הוא בנכסים ששבחו לאחר מיתת האח, אלא שגם זה צריך ביאור.

והמרדכי כתב ליישב: כיון שלא נתברר חלקו בחייו ולא השביח בחייו, הוי אצל היבם כמו ראוי ואינו נוטל. וראה ביאור דבריו בחידושי רבי שמואל שם. [וראה עוד בשו"ת מיימוניות משפטים סימן נא, שהאריך בסוגייתנו לפי שיטת רש"י].

1. ואם לא תוספת זו במשנה, הייתי אומר: רק נכסים שנפלו לאבי הבכור שבספק היו מוטלים בשעת מיתה, וכגון שנפלו לו נכסים מאחיו, שבשעת מיתתו של האב היו למת בנים העתידים ליורשו, אלא שמתו ונפלו לפני האב. רש"י.

2. הירושה ודאי אינה חוזרת ביובל, וחידוש המשנה הוא שאף חלק הבכורה אינו חוזר ביובל.

ומפרשינן: **מכר הוא דאמר רחמנא ליהדר ביובל** [מכר בלבד הוא שאמרה תורה שיחזור ביובל], אבל **מתנה וירושה לא**.⁽³⁾

ולפיכך: **הני ממשנתנו דירושה הם כדמפרש ואזיל, הרי ירושה הם שאינה חוזרת.**

והני ממשנתנו **דמתנה הם כדמפרש ואזיל, הרי מתנה הם שאינה חוזרת ביובל** —

ומפרשת הגמרא, אלו הם ירושה ואלו הם מתנה:

בכור, היינו חלק בכורה: "לתת לו פי שנים" אמר הכתוב, **הרי שמתנה קרייה רחמנא, והיות ומתנה היא אינה חוזרת ביובל.**

והיורש את אשתו: ירושה היא, כי ירושת הבעל את אשתו מדאורייתא היא, ואם כן, כשאר ירושות היא.⁽⁴⁾

והמייבם את אשת אחיו: שהרי "בכור" קרייה רחמנא, וכמאמר הכתוב "והיה הבכור אשר תלד יקום על שם אחיו המת", וכבר שנה רבי מאיר שהבכורה מתנה היא שאינה חוזרת ביובל.

שנינו במשנה: **וחכמים אומרים: מתנה**

בנכסי האב, אף החלק הנוסף אינו חוזר ביובל.

והמתנה.

דברי רבי מאיר.

וחכמים אומרים: אף המתנה כמכר היא, וחוזרת ביובל לנותנה.

רבי אלעזר אומר:

כולם — חלק הבכורה, ירושת הבעל, התוספת ליבם והמתנה — חוזרין ביובל.

רבי יוחנן בן ברוקה אומר: היורש את אשתו, יחזיר את הקרקעות לבני משפחה, וינכה להם מן הדמים, ומפרש לה בגמרא.

גמרא:

שנינו במשנה: ואלו שאין חוזרין ביובל, הבכורה, והיורש את אשתו, והמייבם את אשת אחיו והמתנה, דברי רבי מאיר:

שואלת הגמרא: **מאי טעמא דרבי מאיר?**

אני מצוה: ונתתם את הירושה להיות נחלתו? לשארו! לאותו האיש שאשה זאת שארו [כי "שארו" זו אשתו]. כלומר, נחלת האשה תתנו לבעל, **רשב"ם** בכא בתרא קיא ב.

ב. **יש לעיין:** למה צריכים אנו לומר שירושת הבעל מדאורייתא היא, והרי אין צד כלל לומר שירושת הבעל מכר היא, ולכל היותר מתנה הוי והרי אף מתנה אינה חוזרת ביובל לרבי מאיר. ורבינו **גרשום** כתב, שאם ירושת הבעל דרבנן אינה ירושה גמורה — וחוזרת].

3. אפשר שכוונת הגמרא היא לכתוב [ויקרא כה יד]: "וכי תמכרו ממכר לעמיתך או קנה מיד עמיתך אל תונו איש את אחיו. במספר שנים אחר היובל תקנה מאת עמיתך, במספר שני תבואות ימכר לך". הרי שנוכרה חזרה ביובל גבי ממכר, ואף שאונאה אין שייכת אלא במכר.

4. א. דכתיב בפרשת נחלות [במדבר כז יא]: "ואם אין אחים לאביו ונתתם את נחלתו לשארו הקרוב אליו ממשפחתו וירש אותה", מכאן שהבעל יורש את אשתו. רש"י. כלומר, על מי

כמכר:

שנינו במשנה: רבי אלעזר אומר כולם חוזרין ביובל:

שואלת הגמרא: מאי טעמייהו דרבנן?

ומפרשינן טעמיה: סבר לה כרבנן, דאמרי "תשובו" לרבות את המתנה, והני כולחו — בכורה, ירושת הבעל ויבם — מתנה נינהו. כי:

ומפרשינן: כתיב "בשנת היובל הזאת תשובו איש אל אחוזתו", ו"תשובו" — כלומר, פסוק זה כולו שמיותר הוא, כי כבר אמר הכתוב "ושבתם איש אל אחוזתו" — לרבות את המתנה.

בכור: "לתת לו פי שנים" אמר הכתוב, הרי שמתנה קרייה רחמנא.

והני כולחו — בכורה, והיורש את אשתו, והמייבם את אשת אחיו, שלא נחלקו חכמים על רבי מאיר — משום דירושה נינהו ולא כטעמו של רבי מאיר, כי רבי מאיר לשיטתו שהמתנה אינה חוזרת.⁽⁵⁾

והיורש את אשתו הוי מתנה, משום שירושת הבעל דרבנן היא.

שהרי גבי בכור אמר קרא "לתת לו פי שנים", מקיש הכתוב חלק בכורה לחלק פשוט, מה חלק פשוט ירושה היא, אף חלק בכורה ירושה היא, ולכן אינה חוזרת. ואף המייבם את אשתו ירושה היא, שהרי בכור קרייה רחמנא.

והמייבם את אשת אחיו אף הוא חשוב מתנה, כי "בכור" קרייה רחמנא, וכבר נתבאר שחלק בכורה מתנה היא.

אמר רבי אסי אמר רבי יוחנן: האחין שחלקו לקוחות הן, ומשום שאין ברירה לומר: כל אחד לחלק ירושתו בא, ולפיכך מחזירין זה לזה ביובל, שהרי חלוקתם מכירה היא.⁽⁶⁾

וחולין מעורבין זה בזה: אין לך כל חטה וחטה שאין חציה טבל וחציה חולין. ולפי שיטת רש"י, אם יעשר מפירות השדה מיניה וביה יהא הכל מתוקן, שהרי בכל חטה וחטה יש גם מחלק הישראל.

5. [יש לעיין: מנין שחלוקים רבי מאיר וחכמים בטעם בכורה והמייבם את אשת אחיו, שלפי רבי מאיר מתנה הם ולכן אינם חוזרים, ואילו לחכמים משום ירושה אינם חוזרים! ? והרי לא נחלקו רבי מאיר וחכמים בירושה, ולמה לא נפרש שלדעת כולם ירושה היא, ולכן אינה חוזרת ביובל].

והתוספות שם חלקו, וכתבו: אין תקנה לטבל זה, דכיון דאין ברירה, שמא הגיע לו כל חלקו של גוי או חציו [וגם אפשר שהגיע לכל אחד חלקו] ולא ידעינן כמה, ואי מעשר מיניה וביה, שמא מעשר מחלקו והשאר חלקו של גוי או איפכא או מקצתו.

6. דעת רש"י בגיטין מז ב גבי מה שאמרו שם: ישראל [ששדהו חייבת בתרומה] וגוי [ששדהו אינה חייבת בתרומה] שלקחו שדה בשותפות, טבל וחולין מעורבין זה בזה, [ואף לאחר שחלקו]. ולמאן דאמר יש ברירה: חלקו של גוי — אחר שחלקו — פטור, ושל ישראל חייב. ופירש רש"י למאן דאמר אין ברירה וטבל

והקשו על רש"י — הסובר שאף אם אין ברירה מכל מקום במחצה ודאי יורש הוא — מן הסוגיא דלעיל מח א, דמבואר שם גבי מי שיש לו ספק בכור, ומת האב, והבנים קיימים, הרי

שמחזיר את חלק הבכורה מכל מקום אינה מחזירה לבטלה ובחינם, אלא חוזרים וחולקים את הירושה ונוטל פי שנים כבתחילה. מה שאין כן לדעת הסובר שבכורה חוזרת ביובל פקעה זכותו של הבכור לגמרי, וחוזרים וחולקים את הירושה שזה בשוה.⁽⁷⁾

מתקופה לה רב ששת: מכלל, דמאן דאמר [היינו רבי אלעזר במשנה] "חוזרין" – חוזרין לבטלה קאמר! ? כי הרי אם הסובר שאין הבכורה חוזרת, היינו רק לומר שכנגד חלק הבכורה שהוא מחזיר מקבל חלק אחר,

מזתיב רב הושעיא ממשנתנו: ואלו שאין חוזרין ביובל: הבכורה, והרי אף אם ירושה או מתנה היא גוף זכייית הבכור חלקו, מכל מקום צריך שתחזור ביובל כמו חלק הפשוט, כי שמא לא זה הוא חלקו אלא החליף עם אחיו! ?

אמר ליה רבי אלעזר לרבי אושעיא: מאי "אין חוזרין" ששינונו? אין חוזרין לבטלה. כלומר, אין הכוונה לומר שלא צריך להחזיר כלום, כי היות ולקוחות הן ודאי מחזירין את חלק הבכורה כמו את שאר הירושה, אלא שלמאן דאמר אין הבכורה חוזרת ביובל, אף

לא נשתתפו ולא נשתעבדו זה לזה להיות שותפין, רק בעל כרחן חלקיהם מעורבים מחמת שירשו ביחד, ודאי על כל פנים כל אחד ירש חלק מסויים, שכן הדין נותן שיטלו חלק מסויים, ולכן באחין שירשו גם רש"י ז"ל מודה, דיש לכל אחד ואחד חלק מסויים, וכיון דאין ברירה ולא אפשר לברר החלקים, שפיר יש לחוש שהחליפו חלקים זה לזה, והוה להו לקוחות בכל החלק שהגיע לו, ראה עוד שם

וסייעו האחרונים את דבריו מרש"י גיטין כה א ד"ה לקוחות הן, שכתב: דאין ברירה דאיכא למיחש חלק שנטל זה היה ראוי לאחיו והחליפו והיינו לקיחה. ולכאורה סותרים דבריו זה לזה, כי לפי מה שכתב בדף מז ב, הרי שאין כאן ספק, אלא ודאי נטל חצי חלקו בירושה וחצי חלקו בלקיחה, כי אם אין ברירה הרי הם שותפין בכל גרגיר וגרגיר מן השדה. אבל לפי מה שכתב הקהלות יעקב ניחא היטב.

7. א. נתבאר על פי רש"י, שכתב: אין חוזרין לבטלה שיהא מאבד בכורתו, אבל חוזרין וחולקין ונוטל פי שנים כבתחילה. ומשמע פשוטות לשונו, שהיות ולקוחות הן, מתבטלת

שלדעת רבי מאיר כיון שחלקו הרי הם פטורין, ולדעת רבי יהודה הרי הם חייבין. ומבארת שם הגמרא, דמיירי בכגון שלא הניח האב אלא חמשה סלעים, ופדיון הבן אינו גובה מן הלקוחות אלא מן הירושין, וסוברים רבי מאיר ורבי יהודה: האחין שחלקו מחצה יורשים ומחצה לקוחות, ונמצא שאין יכול הכהן לגבות אלא חצי חמש, ונחלקו אם "חמש ולא חצי חמש" או "אף חצי חמש".

ולשיטת רש"י – הסובר שאף אם האחים שחלקו לקוחות הן, אין זה אלא במחצית השדה, כי בכל חטה וחטה וכל גרגיר וגרגיר יש לכל אחד מהאחין דין יורש – תיקשי: אפילו אם האחים שחלקו לקוחות הן לגמרי, מצינו לפרש שנחלקו רבי מאיר ורבי יהודה בחמש ולא חצי חמש, ראה שם.

ובקהלות יעקב גיטין סימן לד, יצא מכח זה לידון בדבר החדש, ולחלק – לשיטת רש"י – בין שותפין שנשתתפו שלא על מנת לחלוק, לאחין שירשו, ומשום דבאחים שירשו הנה הם יורשים מה שמגיע להם על פי דין חלוקה, וכיון שעל פי דין חלוקה מגיע לכל אחד חלק מסויים, ולא שיטלו כל אחד ואחד משהו, שהרי האחים

קרי רב חמא עליה דרב ששת, שהקשה את הקושיא הנזכרת, את הפסוק בקהלת [פרק ז] "טובה חכמה עם נחלה". כלומר, טובה

הרי בהכרח שהסובר שהיא חוזרת היינו שהיא חוזרת לגמרי, וכי אפשר שיהא כן?!⁽⁸⁾

באמת היה מקום לומר, שאם אין ברירה וכל אחד נוטל חלקו בתורת לקיחה, אם כן, עיקר המעשה הוא הלקיחה והזכיה בחלק כל אחד, וממילא הן מחולקין זה מזה, אך ממה שכתב הרמב"ם שאין החלוקה בטילה מכמות שהיתה מוכח "דעצם החלוקה קיימת ואין היובל מבטלה, ואם נימא דכולהו רק בתורת לקיחה נטלו חלקיהן אבל חלוקת ירושה אין כאן כלל, אם כן, כשהיובל מבטל המעשה לקיחה ממילא בטילה החלוקה כולה, אלא ודאי דיש כאן גם דין חלוקת ירושה שזה לא מתבטל ביובל, ומשום הכי אינה מתבטלת חלוקתן מכמות שהיתה".

ג. כתבו מהר"י קורקוס והכסף משנה: לפירוש רש"י קשה, מהיכא תיסק אדעתין שיהיה מפסיד זה חלק בכורתו. ביאור כוונתם, דלרש"י מחלוקת התנאים אם חלק בכורה חוזר או לא, היינו אם חלק הבכורה חוזר לבטלה והבכור הפסיד את חלקו, ולדעת החולק לא הפסיד את חלקו. "אבל הרמב"ם מפרש, שזה הוא לכולהו שאין הבכור מפסיד חלק בכורה שהרי תמיד הוא בכור וגם אחר היובל נוטל פי שנים, אלא שקרייה רחמנא מתנה, שבשנת היובל מחזיר ואין לו פי שנים וחוזר לבטלה, היינו שחוזרת לתפוסת הבית חלק בכורתו, אבל יתר החלקים מחליפים זה עם זה", אבי עזרי כאן. ולפי זה ביאור קושייתם היא, דלא מסתבר לומר שיתבטל חלק בכורתו לגמרי שהרי הוא בכור אף עתה, וכסברת הרמב"ם.

8. לפי רש"י — שעל פיו נתבאר בפנים — יהא ביאור הקושיא על דרך שנתבאר לעיל, שאין סברא שתחזור חלק הבכורה, כי הרי בכור הוא

החלוקה הקודמת וחוזרים וחולקים את הירושה מחדש, כאילו לא נעשה מתחילה כלום. אך לשון רש"י בגיטין כה א, הוא: האחין שחלקו לקוחות הן, דאין ברירה, דאיכא למיחש חלק שנטל זה היה ראוי לאחיו והחליפו והיינו לקיחה וחוזר לתחילתו משום מצות יובל והדר שקליה כדמעיקרא", ומשמע שאין כאן אלא מעשה חזרה, ואחר כך נוטל את אותו חלק שנטל בתחילה. ואילו ברש"י בבא קמא סט ב ד"ה לקוחות הן, כתב: אמרינן חלקו של זה היה ראוי לזה והחליפו, והרי הוא כמקח וחוזרין ומחליפין ביובל.

ב. והרמב"ם [שמיטה ויובל יא כ] כתב: האחין שחלקו כלקוחות הן, ומחזירין זה לזה חלקו ביובל, ולא תיבטל חלוקתן מכמות שהיתה וכן הבכור והמייבם אשת אחיו מחזיר ביובל חלק שנטל, ונוטל החלק שכנגדו.

וכתב הראב"ד: האחין שחלקו כלקוחות הן וכו', פירוש: זה הוא שאמרו בגמרא: מאי אינן חוזרין אינן חוזרין לבטלה. וכן כתבו מהר"י קורקוס וכסף משנה: ומדברי רבינו נראה, דהכי קאמר: אין מחזירין ביובל לבטל החלוקה לגמרי ["לבטלה"], ולחזור ולחלוק ככתחילה, אלא החלוקה קיימת, רק שמחליפים של זה בשל זה. ובביאור מה שכתב הרמב"ם שאין החלוקה בטילה מכמות שהיתה, [והיינו, שאין אנו אומרים: יחזירו את כל החלקים כמו שהיו קודם חלוקה, ושוב יחלקו מחדש, אלא החלוקה קיימת, ורק מחליפים את החלקים. כן היא פשוט כוונת הרמב"ם, וכן נראה שהבין הגר"ח. אך ראה ברכת הזבח בערכין כו ב, ובפני יהושע גיטין מח א], כתב בחידושי רבינו חיים הלוי הלכות שכנים [ב יא ד"ה והנה צ"ע]:

חכמה וחרירות יחד עם ידיעת הברייתות, שהיו נחלתו של רב ששת.⁽⁹⁾

ולא שמיע ליה לרב ששת, הא דכי אתי רבין אמר רבי יוחנן, ואמרי לה רבי אלעזר אמר משום רבי אלעזר בן שמוע: מאי "חזורין" — חזורין לבטלה. ואילו היה שומע דברי חכמה אלו לא היה מקשה.

שנינו במשנה: רבי יוחנן בן ברוקה אומר: הירש את אשתו יחזיר לבני משפחה וינכה להם מן הדמים:

ומקשינן עלה: מאי קסבר רבי יוחנן בן ברוקה?!

אי קסבר: ירושת הבעל דאורייתא, אם כן, אמאי יחזיר לבני משפחה, והרי ירושה אינה חוזרת לכולי עלמא?!

ואי קסבר רבי יוחנן בן ברוקה: ירושת הבעל דרבנן, ולכן יחזיר את ירושתו לבני

משפחת אשתו, אם כן, מה הוא ששנינו "וינכה להם מן הדמים", והרי דמים מאי עבדיתייהו [מה מקום לחשבון דמים, בקרקע שהיא חוזרת ביובל] שהרי קרקעות בחינם הן שבות ביובל?!

ומשנינן: לעולם קסבר רבי יוחנן בן ברוקה: ירושת הבעל דאורייתא —

והבא במשנתנו במאי עסקינן: כגון שהורישתו אשתו את בית הקברות המשפחתי שהיה שלה, ומשום פגם משפחה שיהא בית הקברות שלהם ביד מי שאינו ממשפחתם, אמור רבנן: לשקול הבעל דמי וליהדר⁽¹⁰⁾ [יטול הבעל דמים מבני משפחת האשה ויחזיר להם את בית הקברות]. וכדנתיא:

המוכר את קברו, ודרך קברו, מקום מעמדו [המקום שעושים בו שבעה ימים מעמדות למת] ובית הספרו:

ויש לו זכות מחודשת בכורה, וכפי שנתבאר בהערה לעיל שלזה נתכוונו מהר"י קורקוס והכסף משנה בקושייתם על רש"י. [ויש לעיין: למה לא נאמר שחלק זה הוא ראוי?!].

ולשיטת הרמב"ם — כפי שנתבאר שיתנו לעיל — יהא ביאור הקושיא, שאין מסתבר לומר שתבטל החלוקה לגמרי. [ויש לעיין: למה נתקשה בזה, והרי הבכורה חוזרת ביובל וכמו שאר מכר שמתבטל הכל, ואף שיש דין חלוקה מחדש, מכל מקום החלוקה הקודמת מתבטלת?!].

9. בביאור לשון "נחלה" ביחס לברייתות, ראה בחידושי מרן רי"ז הלוי על התורה בפרשת וזאת הברכה על הפסוק: "תורה צוה לנו משה

מורשה קהלת יעקב", שפירש: תורה צוה ... מוסב על תורה שבעל פה שהיא הנקראת מצוה כמבואר בהקדמת הרמב"ם, וזהו שמסיים בה "מורשה קהלת יעקב" שהיא כמו נחלה הנמסרת מדור לדור, וכך הוא עיקר דינה של תורה שבעל פה שתימסר בקבלה מדור לדור. ולפי פירושו, זה הוא שאמר כאן "נחלה" על הברייתות שהן הן תורה שבעל פה.

10. לכאורה היה נראה שרק ביובל הוא מחזיר, שאם לא כן, מה ענין זה למשנתנו העוסקת ביובל. וכן היה נראה גם מדברי הרמב"ם שהזכיר דין זה בהלכות שמיטה ויובל. אך הרדב"ז [שמיטה ויובל סוף פרק יא] כתב: דנראה שאף בתוך היובל הדין הוא כן, כיון שהוא מטעם פגם משפחה.

באים בני משפחה וקוברים אותו שם בעל
 כרחו של לוקח משום פגם משפחה,
 ומחזירין את הדמים לקונה.
 ומאי "ינכה להם מן הדמים"? הכי קאמר:
 כשמחזירים המשפחה את דמי בית הקברות,
 מנכים ממה שהם צריכים לשלם את דמי
 קבר אשתו, ולא יחזירו לו אלא את דמי
 שאר בית הקברות, ומשום שהבעל חייב
 בקבורת אשתו.

הדרן עלך יש בכור